

“KÜRK MANTOLU MADONNA”DA “KLARA MİLİÇ” İZLERİ

“Clara Milic”s Traces in “Madonna in a Fur Coat”

Gülhanım Bihter YETKİN*

Gazi Türkiyat, Bahar 2018/22: 203-213

Öz: 20. yüzyıl Türk edebiyatına edebi kişiliğiyle damga vurmuş yazarlardan biri olan Sabahattin Ali, gençlik yıllarından itibaren arkadaş çevresinde kitap okumaya olan düşkünlüğüyle göze çarpar. Bu dönemde, farklı edebiyatlardan çok sayıda eser okuyan yazar, her birinin yaşamında önemli izler bıraktığını sonraki yıllarda kendisi de açıkça dile getirir. Yine böyle bir itiraf niteliğinde olan ifadelerinden birinde, askerdeyken kolu çatlak bir halde yazmaya çalıştığı eseri “Kürk Mantolu Madonna”yı, 19. yüzyıl Rus edebiyatının önemli yazarlarından biri olan İ.S.Turgenyev’in “Klara Milic”inden büyük ölçüde etkilenecek kaleme aldığı açıklar. Çalışmamızın konusunu, yazarın itiraf ettiği bu etkilenmeyi gözler önüne sermek oluşturur. Eserlerin yazılış süreçlerinden başlayan benzerlikler, kahramanların duygusal dünyalarında yaşadıkları bunalımlar, olaylar karşısında takındıkları tutum, yaşama bakış açılarındaki kasvet ve sonlarını kendi elleriyle hazırlayış biçimleriyle devam ederek son bulur. Çalışmamızda yapılan saptamalar, metinlerden alınan orijinal alıntılarla karşılaştırmalı edebiyat biliminin verileri doğrultusunda açıklanmaya çalışılmıştır. Farklı edebiyat ve kültür çevrelerinin birer ürünü olan bu iki önemli eserin incelenişi esnasında, alanın temel yöntemi olan karşılaştırmadan yararlanılarak okuyucuya ortak noktaları yakından görebilme imkânı sağlama amacı güdülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat, eser, benzerlik, karşılaştırma

Abstract: Sabahattin Ali, one of the writers who stamped the 20th century’s Turkish literature with his literary personality, is known around friends for his devotion to reading books since his youth,. The writer, who reads works from many different kinds of literature during these periods, expresses himself clearly in the following years that each one left important traces in his life. Again, in one of the expressions of his such confessions, explained that he wrote “Madonna In A Fur Coat”, which he tried to write in the army and with the cracked arm, inspiring from one of the most important writers of 19th-century Russian literature İ.S.Turgenyev’s work “Clara Milic”. The subject of our work is to display the impression that the author confesses. The similarities that start from the writing process of the Works, end by continuing the heroes’ depressions in their emotional worlds, the attitudes they take against the events, the way of preparing the gloom and the end of life with their own hands. The findings of our study have been tried to be explained in the light of the literature of comparative with original quotations from the texts. During the analyzing of these two important works, which are products of different literary and cultural circles, the aim of using the basic method of the field as a comparison is to be able to see the common points of the reader closely.

Keywords: Literature, work, similarity, comparison

Giriş

İnsanı temele alan disiplinlerin başında gelen ve bireyin kendisini en etkili biçimde ifade ediş şekli olan edebiyatın en önemli özelliği, birbirinden farklı kültürleri, ırkları

* Arş. Gör., Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, bihterguler@gazi.edu.tr, Gönderim Tarihi: 05.02.2018 / Kabul Tarihi: 14.04.2018

ve toplumları bir araya getirmesidir. Bu nedenle gelişim evresi içinde edebiyat, çeşitli dallara ayrılır ve karşılaştırmalı edebiyat bilimi ortaya çıkar. Bir eserin başka bir eser ya da eserlerle ortak konu ve motif bağlamında karşılıklı incelenmesi anlamına gelen karşılaştırmalı edebiyat bilimi, araştırmacıya farklı kültürleri yakından tanıma fırsatı verirken, birbirini yoğunlukla etkileyen edebiyat ve yazarları belirlemede büyük ölçüde rol oynar. Bu temel disiplinin verilerine göre incelenecek olan çalışmamızda çoğulcu yöntem esas alınacaktır. Bu amaçla, farklı edebiyat ve kültür çevrelerinde kaleme alınmış olan *Klara Miliç* ve *Kürk Mantolu Madonna* isimli eserlerdeki kahramanların birbirine benzer yönleri üzerinde durulacaktır. İç içe aktarım tekniğine başvuru bu çalışmada 19. yüzyıl Rus edebiyatının önde gelen yazarlarından İvan Sergeyeviç Turgenyev ile Türk edebiyatına önemli yenilikler getiren Sabahattin Ali'nin sanatı, eserlerinin yazılış süreci, eserlerdeki olay örgüsü ele alınıp her iki yapıttaki karakterlerin benzerliği üzerinde durulacaktır.

İ. S. Turgenyev (1818-1883), kırk yıllık sanat yaşamı boyunca gerek ulusal gerekse uluslararası edebiyatta adından en çok söz ettiren isimlerden biri olur. Yazarlık kariyerine ilk başladığı dönemde Gogol, onun gelecekte çok büyük işler başaracağına ve dönem edebiyatında üstün yeteneğiyle ön plana çıkacağına yönelik ifadeler kullanır. 1847 yılında *Sovremennik*'te yayımlanan öyküsü *Hor ve Kaliniç*'i okuyan eleştirmen V. Belinskiy, sanatçının kabiliyetinin en üst düzeyde olduğunu, bunu eserine göz atan herkesin fark edebileceğini dile getirir. Aynı zamanda Turgenyev'in sanatının özüne inen eleştirmen, yazardaki yeteneğin, olguları hızlı bir şekilde kavrayıp değerlendirerek bunların sebeplerini ve sonuçlarını kısa sürede çözüp sanatsal bir biçimde yaşama geçirmesinden kaynaklandığını vurgular. Önemli Batılı yazarlara da eserleriyle ilham veren Turgenyev'in *Avcının Notları (Zapiski Ohotnika)* adlı öykü derlemesi, Fransa'da çok beğenilir. Aynı zamanda Turgenyev, bu eseriyle Avrupa'daki en ünlü ilk Rus yazar olur. Her ne kadar Fransız şarkıcı Polina Viardo'ya beslediği büyük aşkı yüzünden uzun yıllarını yurt dışında geçirse de yazdıklarının büyük çoğunluğunu Rusya hakkında olan eserleri oluşturur. *Babalar ve Oğullar (Otsı i Deti)*, *Ham Toprak (Nov)*, *Arefe (Nakanune)* isimli sosyo – psikolojik romanlarıyla yazar, Batı Avrupa'da ününü giderek artırır. Eserlerinde ele aldığı aşk sorunsalıyla ve Rus köylü kadın tiplmeleriyle Turgenyev, Rusya'yı Batılı okuyucuya çarpıcı bir şekilde tanıtır. Fransız romancı ve kısa öykü yazarı Guy de Maupassant, Turgenyev'den "*Tüm dünyayı karış karış dolaşan, kendi çağının tüm büyük insanlarını ezberleyen, en zoru olan insanı dâhil her şeyi okuyabilen ve tüm Avrupa dillerinde konuşan dahi romancı*" şeklinde bahseder (<http://russkay-literatura.ru/analiz-tvorchestva/54-turgenev-is-russkaya-literatura/266-znachenie-tvorchestva-turgeneva.html> (20.05.2017)

Türk edebiyatının önemli öykü yazarlarından biri olan Sabahattin Ali (1907-1948), ilk dönem eserlerinde daha çok masal motiflerine ve gerçeküstü olaylara yer verir. Cumhuriyet'in ilânından sonra devlet politikasında köye yönelme eğiliminin görülmesi ve Kurtuluş Savaşı'ndan itibaren köylünün önem kazanması sonucunda Sabahattin Ali de çağdaşı diğer yazarlar gibi eserlerinde Anadolu'yu ele almaya başlar.

Ancak onun sanatının en belirgin yanı, eserlerinin temelinde sevgiyi koymasındır. “Sabahattin Ali’nin anahtar sözcüğü sevgidir. Öykülerinde açılan her kapıdan sevgiye gidilir. Kapının birinde sevgi bir insana yönelip aşka dönüşürken bir başkasında çocuklara, düşmüş kadınlara, çaresiz erkeklere yönelir” (Aydoğan 2014: 63). Türk Dili ve Edebiyatı Profesörü Alaattin Karaca’ya göre Sabahattin Ali, öykü kitaplarıyla, köyü ve kasabayı yakından tanıyan bir yazar olarak ön plana çıkar. Yoğunlukla toplumsal gerçekçiliğe uygun öyküler kaleme alan yazar, “toplumcu edebiyat” anlayışını benimser. Yazdığı öykülerde, yakından tanıdığı köy ve kasabaları, köy ile kent arasındaki büyük farkı, baskıcı bir yönetimin en büyük mağduru Anadolu insanını, ağa, esnaf, köylü, bürokrat ilişkilerini bütün gerçekliğiyle görmek mümkündür (Karaca 1993: 222). Bunun dışında Sabahattin Ali, okumayı seven biridir. Yakınlarının ifade ettiğine göre, cebinde her zaman taşıdığı bir kitabı vardır. Nitekim Almanya’da geçirdiği yılların izlerini taşıyan eseri *Kürk Mantolu Madonna*, yazarın bu okuma tutkusunu birebir gösterir. Yazarın pansiyon odasında okuduğu kitaplar, roman kahramanı Raif Efendi’nin de odasında okuduğu kitaplardır (Sönmez 2008). Nitekim kendisi de farklı edebiyatlardan okuduğu her eserin üzerinde bıraktığı etkiyi açıkça dile getirir. Öyle ki *Kürk Mantolu Madonna*’daki kahramanı Raif Efendi’nin İ. S. Turgenyev’in başkahramanı ve aynı zamanda esere ismini veren Klara Miliç’ine çok benzediğini eserinde kahramanının ağzından şu şekilde ifade eder:

“...Üzerimde en çok tesir yapan Rus muharrirleriydi. Turgenyev’in koskocaman hikâyelerini bir defada sonuna kadar okuduğum oluyordu. Hele bunlardan bir tanesi günlerce sarsmıştı. “Klara Miliç” ismindeki hikâyenin kahramanı olan kız, oldukça saf bir talebeye âşık oluyor, fakat buna dair hiç kimseye bir şey söylemeden, böyle bir aptal sevmenin hicabıyla, müthiş iptilasın kurbanı olup gidiyordu. Bu kıızı nedense kendime pek yakın bulmuştum. İçinden geçenleri söyleyememek, en kuvvetli, en derin, en güzel taraflarını müthiş bir kıskançlık ve itimatsızlıkla saklamak cihetinden onu kendime benzetiyordum.” (Ali 1943).

Yazarın itiraf ettiği bu etkilenmeden doğan benzerlikler, çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır.

Turgenyev’in 1881 yılında yazmayı planladığı öyküsü *Klara Miliç*, ilk önce *Ölümden Sonra (Jizn posle smerti)* ismiyle ortaya çıkar. Yazarın bu eserini yazmaya yönelik niyeti, ilk olarak yazar arkadaşı J. A. Polonskaya’ya gönderdiği mektubundaki satırlarda kendini gösterir. Ancak öyküsünü yazmaya başlaması, bundan çok sonra olur. 1882 yılında Rus tarihçi, gazeteci ve aynı zamanda “*Vestnik Yevropı*” dergisinin yazı işleri müdürü M. M. Stasyuleviç’e gönderdiği mektubunda, bir süre önce bir öykü yazmaya başladığını ve onu en kısa zamanda tamamlayıp derginin sonraki baskısına yetiştirmediği umduğunu yazar. Nitekim çok geçmeden söylediği gibi öyküsü üzerindeki çalışmasını bitirir. Aynı yılın ağustos ayında ise Rus edebiyatının önemli yazarlarından M. E. Saltıkov Şchedrin’e can sıkıntısından bir şeyler karaladığını ve *Vestnik Yevropı*’da yayımlanacağını söyler. Öyküsünü gözden geçirmesi için eleştirmen P. V. Annenkov’a gönderen Turgenyev, ondan öyküsünü büyük ölçüde

beğendiğine yönelik bir cevap alır. Ve devamında Annenkov, yazara hiçbir yapmacıklık, eksiklik ya da abartının olmadığı ve fantezinin yoğun bir şekilde hissedildiği öyküsünü herhangi bir düzeltme yapmadan, korkusuzca baskıya göndermesini tavsiye eder. Ancak Turgenyev, eserinin ispritzma¹ suçlamalarına maruz kalacağını düşünerek kısa bir zaman sonra ismini değiştirip *Klara Miliç* yapar. Turgenyev, öykünün yayımlanmasından kısa süre sonra Paris'in en iyi doktorlarını dahi çıkmaza sokan sırt kemiğindeki kanserli iltihaptan ıstıraplar çekerek 65 yaşında yaşamını yitirir. Bu nedenle *Klara Miliç*, Turgenyev'in sancılar içinde kıvrıldığı son dönemlerinin bir ürünüdür. Nitekim sanatçının kendisi de şöyle yazar: “Kim bilir, belki de bunu ölmeden birkaç gün önce yazıyorum. Düşüncelerim durgun. Hiçlik beni korkutuyor, ancak yaşamak da istemiyorum. Neyse, ne olacaksa olacak” (Peşkovoy 2008).

Klara Miliç ile benzerliği yazılış sürecinden başlayan *Kürk Mantolu Madonna* da acılar içinde kaleme alınan bir dönemin parçasıdır. Maria Puder ve Raif Efendi'nin aşkının anlatıldığı *Kürk Mantolu Madonna*'yı Sabahattin Ali, askerdeyken kolu çatlak bir halde yazar. S. Ali'nin bu eseri kaleme alırken yaşadığı acıyı giderebilmek için kolunu sık sık sıcak suyla ovduğunu söylenir. Bu nedenle *Kürk Mantolu Madonna*, S. Ali'nin dizinin üstünde yazdığı bir roman olarak bilinir. Raif Efendi'nin içsel yolculuğunu aşk ile bütünleştirerek okuyucuya sunan roman, ilk olarak 1940 yılında Hakikat Gazetesi'nde *Büyük Hikâye* başlığı altında 48 bölüm olarak yayımlanır (Susam 2017: 25). Ardından 1943 yılında Remzi Kitabevi tarafından basılır. Edebiyat tarihçisi ve yazar Cevdet Kudret, bu roman için Sabahattin Ali'nin *Lüzumsuz Adam* başlığını düşündüğünü ancak “z” ve “s” seslerinin uyumsuzluğundan hoşlanmayarak bu isimden vazgeçtiğini belirtir. Türk halkbilimci Pertev Naili Boratav ise Sabahattin Ali'nin bu romanın başlığını, Almanya'da tanıştığı Frolayn Puder adlı bir bayanın yirmi sekiz yaşında olmasına istinaden *Yirmi Sekiz* olarak düşündüğünü kaydeder (Kayacık 2016). Ancak bu yargı, roman kahramanı Maria'nın yirmi altı yaşında olduğunu söylemesi nedeniyle yadsınabilir.

Sabahattin Ali'nin *Kürk Mantolu Madonna* eserini yazmasında kendisine büyük ölçüde esin kaynağı olan *Klara Miliç*'in en belirgin özelliği, ölümden sonra başlayan bir aşkın anlatılmasıdır. Öykü, tam anlamıyla bir keşiş hayatı yaşayan ve oldukça içine kapanık, sessiz bir karaktere sahip olan Yakov Aratov'un, benzer bir yaşam tarzına sahip olsa da daha özgürlükçü bir ruha sahip genç kız Klara Miliç'e hissettiği duygularının genç kızın ölümünden sonra ortaya çıkışını anlatır. Yirmi beş yaşlarında bir genç olan Yakov Aratov, anne ve babasının ölümünden sonra hiç evlenmeyen ve onu evladı yerine koyan halası ile birlikte yaşamaktadır. Aratov, karakterinin özelliklerini dış görünüşünde de yansıtan bir kahramandır. Güzel yüzü, sarı kıvrıkcık saç, masum, iri gözleri, uzun kirpikleriyle karşısındaki insanda her daim güven

¹ Ölümlerin ruhlarıyla haberleşmenin mümkün olduğuna inanan görüşe ve bu maksatla yapılan denemelere verilen addır. Henüz bir bilim kolu sayılmamakla birlikte, bu konu üzerinde derin incelemelere girilmiş, ciddi denemeler yapılmıştır.

uyandırır. Ancak ihtiraslı ilişkileri ve hareketli eğlenceleriyle onun yaşlarındaki ve görünümündeki bir gencin yaşam tarzının aksine içine kapanık, yalnız ve sakin bir hayat sürer. Özellikle kadınlardan uzak duran kahraman, büyük bir yalnızlık içinde kitaplarıyla meşgul olur. Yalnızlığını bir nebze olsun paylaşan tek kişi, sonradan Ruslaşsa da aslında bir Alman olan arkadaşı Kupfer olur. Kupfer, Yakov’un yaşlılarının özelliklerini birebir yansıtmaktadır. Arkadaşının içinde bulunduğu duruma çok üzülen Kupfer, onu ünlü bir Gürcü prensesin akşam konserine götürmek için ikna eder. Yakov, zorla da olsa bu davete katılır ancak hayatında ilk kez karşılaştığı bu ortamdan çok sıkılır ve çok geçmeden kendisinin de hatırlamadığı bir olayın yoğun etkisiyle oradan ayrılır. Bu günden sonra onu oradan ayrılmak zorunda bırakan durum üzerinde kafa yorar. Kupfer’in gösteri ve şarkılarıyla herkesi kendisine hayran bırakan bir genç kızdan bahsetmesiyle Yakov’un kafasındaki bulanıklık dağılır. Bir gün bu genç kızı izlemeye gitmesinin ardından davetten ayrılma nedeninin o kişi olduğunu anlar. Davette de karşısına çıkmış olan bu kızın adının Klara Miliç olduğunu öğrenir. Bu genç kız, Yakov’a daha önce tatmadığı birçok duyguyu aynı anda hissettirir. Bu nedenle Yakov, ruhunun bakirliğini hâkimiyeti altına alan bu varlığa büyük bir öfke beslemeye başlar. Bu günden sonra ruh sağlığı ciddi bir şekilde bozulmaya başlar. Çok geçmeden genç kızdan buluşma isteğine yönelik bir not alan Aratov, tedirgin ve kuşkucu tavrıyla buluşma yerine gider. Çünkü kahraman, hayatta kendisine kur yapabilecek bir kadının var olmadığına kendisini öylesine inandırmıştır ki herkesin âşık olduğu Klara’nın onunla dalga geçmek için böyle yaptığını düşünür.

Gelmeyeceğinden tam anlamıyla emin olan genç kızın yanında belirmesiyle Yakov’un içindeki kızgınlık iki katına çıkar. Bu nedenle Klara’nın naif yaklaşımına rağmen kuruntularına kapılarak genç kıza buluşmaya çağırdığı ve kendisinin de düşünmeden bu buluşmaya geldiği için onuru kırıldığını düşünerek sitem eder. Onun bu tavrı, Klara’nın büyük bir hayal kırıklığı yaşamasına ve pişmanlığını belirterek derhal oradan ayrılmasına neden olur. Yakov, yaptıklarından dolayı ufak bir üzüntüye kapılmadan evine dönse de büyük bir perişanlık sonraki günlerde onu beklemektedir. Kısa süre sonra bir gazete haberinde Klara’nın zehir içerek intihar ettiğini okuyan Aratov, Kazan’a genç kızın ailesine giderek olayı araştırmayı düşünür. Ancak artık yaşamını tam anlamıyla değiştiren rüyaların etkisi altına girer. Klara’nın evine vardığında sakin yaşamı gibi karakteri de değişen Yakov, genç kızın gerçekten intihar ettiğini öğrenir ve cebinde Klara’nın günlüğünden birkaç sayfa ve fotoğrafıyla Moskova’ya geri döner. Eve vardığında geceler, Yakov için ağır bir tesirin altındaki nöbetlerle geçer. Artık içinde hissettiği, üzüntüden çok, büyük bir vicdan azabı olur. Çok geçmeden odasında Klara’nın varlığını hissetmeye başlar. Sürekli olarak genç kızın sesini duyarak onu yakalamaya çalışır. Ve bir gece Klara’yı siyahlar içinde karşısındaki koltukta otururken görür. Çok geçmeden içinde hissettiği ancak anlam veremediği duygunun aşk olduğunu anlar. Delikanlı, genç kıza tutkuyla âşık olmuştur. Bu andan itibaren ölümü sorgulamaya başlayan kahramanın sağlığı gittikçe

kötüleşir. Ve çok geçmeden yüzünde sevgilisine kavuşacağı için duyduğu mutluluktan kaynaklanan bir tebessümle ölür.

Benzer temasıyla *Kürk Mantolu Madonna*, Raif Efendi'nin, babası tarafından meslek edinmesi için gönderildiği Almanya'da tanıştığı Maria Puder'le yaşadığı aşk hikâyesi üzerine kuruludur. Roman, olayların anlatıcısı ve gözlemcisi konumundaki Rasim'in yeni girdiği iş yerinde tanıştığı Raif Efendi'yle karşılaşmasıyla şekillenir. Aynı odada çalışacağı Raif Efendi, Rasim'in yaşamı boyunca karşılaştığı en sıra dışı insanlardan biridir. Raif Efendi burada Almanca mütercimliği yapmaktadır. Sessiz, sakin ve içine kapanık bir karakter olan Raif, işyerinde ciddiye alınmayan, hatta çalışma arkadaşlarının sürekli hakaretlerine maruz kalan bir karakterdir. Başlangıçta tüm işlerini düzenli bir şekilde yapan Raif'in çok mutlu bir aile babası olduğunu düşünen Rasim, Raif'in bir gün hastalanmasıyla onun evine gidince işin aslının öyle olmadığını anlar. Raif Efendi, oldukça kalabalık bir ailenin en önemli geçim kaynağı olsa da burada en çok aşığılanan varlıktır. Bu günden sonra Rasim, Raif Efendi'nin evine daha sık gider. Elinde olmadan bu yaşlı adama yönelik merakı daha da artar. Nitekim Raif Efendi'nin hastalığı gittikçe daha da kötü bir hal alır. Bunu fark eden Raif Efendi, Rasim'in de masasının üzerinde her gün gördüğü ve içerisine neler karaladığını merak ettiği kara kaplı defterini ondan sobada yakmasını ister. Rasim, defterin bir gecelik kendisinde kalması yönünde ısrar edince olaylar açıklığa kavuşmaya başlar. Raif'i babası ileride işlerin başına geçmesi için Berlin'e göndermiştir. Hayranı olduğu Avrupa'yı göreceği sevinciyle buraya gelen kahraman, gördüklerinde olağanüstü bir şey bulamayınca hayal kırıklığına uğrar. Kaldığı pansiyonda farklı karakterlerdeki insanlarla tanışan Raif, bir süre onlarla vakit geçirse de ruhunun boşluğunu dolduracak bir şey bulamaz. Bir gün gittiği bir sergide yaşamının sonraki dönemlerini nüfuzu altına alacak ve şekillendirecek kürk mantolu bir kadın portresiyle karşılaşır. Resimden öylesine etkilenir ki her gün aynı sergiye giderek aynı tablonun karşısında saatlerce kalır ve hayranlığı gittikçe daha da artar. Bir gün portresine hayran olduğu bu kadını, sarhoş bir haldeyken görür. Ertesi gün kendisinin de anlamadığı bir şekilde bu kadını gördüğü yere gelen kahraman, tekrar karşılaşma umuduyla beklemeye başlar ve çok geçmeden kürk mantolu kadın karşısında beliriverir. Kendisini belli etmeden onun peşine düşer ve kadının çalıştığı yere gelirler. Kürk mantolu Madonna'nın ismi Maria Puder'dir. Mekândan birlikte çıkan ikili, birbirlerini daha yakından tanıma fırsatı bulurlar. Bu günden sonra aralarında Maria'nın ifadesiyle bir arkadaşlık, Raif'in hissettiğiyle de bir aşk başlar.

Bir yılbaşı gecesi Maria'nın da artık hissettiği tutkulu bir aşkla ikili geceyi birlikte geçirir. Sabah uyandıklarında Maria, sakin bir ruh halinde Raif'i yalnız kalmak istediğini söyleyerek kendisinden uzaklaştırmaya çalışır. Aynı kaldıkları süre zarfında Raif, Maria'dan başkasını düşünemediğinden tekrar peşine düşer ve onun hastalandığını, bakacak kimsesi olmadığı için de hastaneye kaldırıldığını öğrenir. Hastanede sevdiği kadını bir an bile yalnız bırakmayan Raif, eniştesinden babasının vefat ettiğine dair haber alır. Bunun üzerine işleri yolu koymak için ülkesine dönmeyi

düşünür. Maria da annesinin yanına Prag’a döner. Birbirlerine adreslerini verirler. Raif, işleri düzenledikten sonra Maria’yı yanına alacak ve evleneceklerdir. Zorlu bir ayrılma sürecinin ardından bir süre mektuplaşırlar ancak sonrasında Maria’nın mektupları kesilir. Raif, aldatıldığını hissederek onun başka biriyle evlenip kendisini unuttuğunu düşünür. O da evlenir. Ancak bir gün Maria’nın dayısının kızı olduğunu öğrendiği pansiyon arkadaşıyla Ankara’da karşılaşır ve ondan Maria’nın öldüğünü geriye de küçük bir kız çocuğu bıraktığını öğrenir. Çok geçmeden onun kendi kızı olduğunu anlayan Raif, yaşadıklarına daha fazla dayanamaz ve yağmurlu bir günde üstüne bir şey almadan sokaklarda perişan bir halde dolaşır. Kısa bir zaman sonra hastalanır ve yatağa düşer. Rasim, günlüğü okuyup söz verdiği üzere Raif Efendi’ye teslim etmeye getirdiği gün onun öldüğü haberini alır.

Çalışmamızda yoğunlukla benzer yönleri üzerinde durduğumuz eserlerden biri öykü, diğeri roman türünde kaleme alınmıştır. Hazin bir aşk öyküsünün anlatıldığı her iki eserin de başlığından anlaşıldığı üzere bir kadına ithafen yazıldıkları görülmektedir. Aynı zamanda başlık isimleri, yazarlar tarafından yapıtlarda karşılaştırmalı ve bilimsel bir temele dayandırılır. *Klara Miliç*’te Yakov, genç kızın ismini duyduğunda hayret eder. Çünkü babasının kütüphanesinden edindiği Walter Scott’un *Saint Ronan Kuyusu* romanındaki kahramanın adı da Klara Mobray’dır. 1840 yıllarında yaşamış bir şair olan Krasov, bu kız için “*Zavallı Klara! Çılgın Klara! Zavallı Klara Mobray!*” mısralarıyla biten bir de şiir yazmıştır (Turgenyev 1951: 23). *Kürk Mantolu Madonna*’da ise Raif Efendi’yi gittiği resim sergilerinden birinde büyük ölçüde tesiri altına alan portredeki kadının, duruşu ve yüz ifadesi bakımından Andrea del Sarto’nun “*Madonna delle Arpie*” tablosundaki “*Meryem Ana*” tasvirine insanı şaşırtacak derecede benzediği yazılıdır (Sabahattin Ali 1943: 57). Aynı zamanda her iki eserin de biri kadın diğeri erkek olmak üzere iki başkahramanı vardır. Sabahattin Ali’nin de belirttiği üzere kahramanı Raif Efendi, karakter özellikleri açısından Turgenyev’in Klara Miliç’ine çok benzemektedir. Bu benzerlik, ilk olarak Raif Efendi ile Klara Miliç’in tasvirlerinde ortaya çıkar: “...*Karşımdaki masada canlı olduğundan şüphe ettirecek kadar hareketsiz oturan, tercüme yapan veya çekmecesinin gözündeki Almanca romanını okuyan bu adam*” diye anlatılan Raif Efendi ile ilk olarak oyucunun karşısına “...*Eldivensiz, büyük, güzel ellerini önünde bağlayarak selam vermeden, başını eğmeden, gülümsemeden, kıpırdamadan durdu... Mermer gibi alnı dar ve hareketsizdi...*” şeklindeki ifadelerle çıkan Klara Miliç’in tasviri birebir örtüşmektedir. Her iki kahraman da meşgul oldukları işlerini büyük bir ciddiyet ve özveriyle yapmaktadır. Bu halleri, dışarıdan bir makine gibi çalışıyorlarmış izlenimi vermektedir. İleriki satırlarda bu özellikleri her iki yazar tarafından da şu şekilde tasvir edilir: “*Raif Efendi bir makine gibi buraya geliyor, işlerini görüyor, anlayamadığım bir özenle birtakım kitaplar okuyor ve akşamları alışverişini yapıp evine dönüyordu*” (Sabahattin Ali 1943: 54). Klara Miliç ise “*manyetize edilmiş bir insan gibi, bir uyurgezer gibi duruyor, hareket ediyordu*” (Turgenyev 1951: 20).

Her iki kahraman da oldukça sert, kayıtsız ve sıkı iradeli birer kişilik olarak dursalar da ikisinin de kimi zaman içlerinde saklamaya çalıştıkları ancak bazen dışarı çıkmasına kendilerinin dahi engel olamadıkları zayıf ve naif yönleri vardır: “Birçok vesileyle, Raif Efendi için, onun hisleri kütleleşmiş bir adam olmadığını fark etmiştim. Hatta bunun aksine olarak çok alıngan, gayet ince görünümlü ve dikkatliydi. Yalnız önüne bakar gibi duran gözlerinden hiçbir şey kaçmıyordu” (Sabahattin Ali 1943: 33). Klara’nın ise “elinde Puşkin’in bir kitabı vardı. Ama okurken bir defa olsun kitaba bakmadı. Kızın çekingenliği açıkça belli oluyordu. Küçük kitap parmaklarının arasında hafifçe titriyordu. Çizgilerinin sertliğine rağmen yüzünde olmayan fakat şimdi beliren bir hüznün Aratov’un gözünden kaçmadı” (Turgenyev 1951: 21). Klara’daki sonsuz irade ve bir o kadar içine kapanık, sessiz ve çekingen kişilik, Raif Efendi’de de birebir resmedilir. Hatta Raif Efendi’nin bu özelliği, her ne kadar Rasim’in dikkatini çekse de onda büyük bir öfke uyandırır. Çünkü Raif, kimi zaman dairede onur kırıcı davranışlara maruz kalsa da kendini savunmak yerine sükûnetini koruyarak dış görünüşünden taviz vermez.

Çocukluk dönemlerine bakıldığında Raif Efendi ve Klara, sağlam ilişkiler kuramamalarından dolayı babalarıyla sorun yaşamışlardır. Babası Klara’yı hiçbir zaman bir evlat gibi görmemiştir. Hatta kızının kendisinden olmadığını düşündüğünü bir tartışmalarında eşine dile getirir. Öyle ki genç kızı başından atmak için zengin bir tüccarla nişanlasa da Klara, nişanlısına şiddetli bir tokat atar ve böylelikle babasının genç kızdan kurtulma çabaları boşa gider (Turgenyev 1951: 55). Raif Efendi ise çocukluğundan beri üzerine bir suç atılsa dahi kendisini savunamayan aciz karakterli bir ruha sahiptir. Bu nedenle babası ona sık sık “Yahu, sen kız olacaktıydın ama yanlış doğmuşsun” der (Sabahattin Ali 1943: 48). Ve tıpkı Klara’da olduğu gibi başından atmak ister gibi oğlunu Almanya’ya işlerin başına geçeceği gerekçesiyle sabunculuğu öğrenmek için gönderir. Ve Klara, babasının kendisine uyguladığı saygısız baskıya itiraz ederek evden kaçarken Raif Efendi, babasının yalnızca yolculuk sözünü dinler. Almanya’ya gider ve orada yine kendine özgü dünyasını oluşturarak yaşamaya başlar.

Kürk Mantolu Madonna’da gelişip Klara Miliç’te çözüm noktasına ulaşan bir günlük ön plana çıkar. Raif Efendi’nin mahreminin en ücra köşelerine dair anlatımlarını gizlemediği bu günlükte Rasim onun iç dünyasına dâhil olur. Tanıdığı günden beri gizemini koruyan bu kişilikle birebir sohbet etme fırsatı bulamasa da okuduğu günlüğüyle onun tüm yaşamının en derin izlenimlerine yakından şahit olur. Raif, bu günlüğünde çocukluğundan beri yaşadığı gelgitleri ve gençlik döneminde tattığı büyük bir acı ve hüznün dolu aşk hikâyesini oldukça romantik bir üslupla anlatmıştır. Romandaki olaylar da bu günlükten kaynağını alarak başlar, gelişir ve sonuca bağlanır. Ancak Klara’nın günlüğü, Raif Efendi’nin günlüğünün aksine tıpkı sessiz sedasız yaşamının simgesi gibi birkaç cümleden ibaret olsa da içinde genç kızın yaşamına son verişinin asıl nedeni yazılıdır. Bunun dışında günlüklerin ortak özelliği, ikisinin de büyük harflerle yazılmış olmasıdır. Bu durumu, kahramanların kendilerini tam anlamıyla ifade edemedikleri dünyaya büyük harflerle varlıklarını kanıtlama

çabası olarak açıklamak mümkündür. Klara'nın intiharını, dolaylı yoldan Raif Efendi'de de görmek mümkündür. Raif, küçük bir hastalığa dahi yakalansa derhal iyileşmek için evine kapanan, dışarı çıkması gerekiyorsa da kat kat giyinerek kendisine oldukça dikkat eden bir kahramandır. Ancak büyük aşkı Maria'nın ölüp geriye bir de kız çocuğu bıraktığını öğrendiği gün bağı açık ve perişan bir şekilde yağmurlu ve fırtınalı bir havada sokaklarda dolaşır ve sonunu getirecek olan bir hastalığın pençesine kendisini isteyerek atarak bir nevi intihar etmiş olur.

Raif Efendi, Klara'nın dışında öykünün diğer kahramanı Yakov Aratov ile de benzer özellikler taşımaktadır. Yakov'un halasından başka kimsesinin olmadığı yalnız hayatındaki tek meşguliyeti, odasına kapanıp kitap okumak ve fotoğraflarla ilgilenmektir. Fotoğrafların da bir dili olduğunu düşünen Yakov, onlara her bakışında yeni bir dünya ile karşılaşır. Raif Efendi de resme yeteneği olan bir karakterdir. Her ne kadar kendisi bu yeteneğini önemsemese de birkaç dakika önce kendisini azarlayan müdür Hamdi'ye cevap vermeyip kızgınlığını yalnızca kâğıdın üzerinde küçük bir karalamayla resmetmesi, Rasim'de büyük bir şok yaratır. Çünkü yalnızca birkaç kalem darbesinden ibaret olan resim, büyük bir sanat çalışması niteliğindedir. Bunun dışında Raif, resim mektebine girdiği yıllarda okulda fazlasını öğrenemeyeceğini ve çalışmalarına evde devam edebileceğini düşünerek okulu bırakır. Aynı durumu Yakov'da da görmekteyiz. Fizik ve matematik fakültesine giren kahraman, Raif Efendi'yle aynı gerekçeyle okuldan ayrılarak eğitimine evde kendi çalışmalarıyla devam etmeyi planlar.

Yakov'daki içine kapanık, çekingen, sessiz yaşam ve karakteristik yapı, Raif Efendi'de de birebir görülmektedir. Her iki kahramanın da kadınlara yönelik hisleri ve tavırları aynıdır. Raif Efendi, *“Kadın, benim için muhayyilemi kamçılayan, sıcak yaz günlerinde zeytin ağaçlarının altına uzandığım zaman yaşadığım bin bir türlü maceraya iştirak eden, maddilikten uzak, yaklaşılmaz bir mahlûktu”* (Sabahattin Ali 1943: 58) sözleriyle karşı cinse duyduğu hislerini betimlerken, Yakov için *“Kalbinin yufkallığına, güzel şeyleri sevmesine rağmen kadınlarla düşüp kalkmazdı... Fakat resimle dolu kocaman bir İngiliz albümü eline geçmişti. Resimdeki güzel kızlara bakmaya bayılırdı”* (Turgenyev 1951: 5) ifadelerinin kullanılması karakterlerinin benzerliğine bir örnektir. Bunun dışında her iki kahraman da karşılaştıkları kadınlara hissettikleri heyecan, merak ve üzüntü sonucunda rüya nöbetlerine yakalanır. Raif Efendi, tabloda ilk olarak karşılaştığı andan itibaren kürk mantolu Madonna'yı rüyalarında görmeye başlar ve *“Yatağa yatar yatmaz uyumuşum. Sabaha karşı sıkıntılı rüyalar gördüm, kürk mantolu kadın her türlü şekillerde karşıma çıkıyor, o müthiş ve ezici tebessümüyle beni kıvrandırıyor. Ona bir şeyler söylemek, bir şeyler anlatmak, izahat vermek istiyor, fakat muvaffak olamıyordum”* (Sabahattin Ali 1943: 65) diyerek yalnızlığına son veren bu kadının, üzerinde bıraktığı derin etkiyi rüyaları yardımıyla fark eder. Ancak Yakov'un rüyalarla mücadelesi, Klara'nın intiharını öğrenmesinden sonra gerçekleşir. Raif Efendi'nin aşkına kavuşamayışı, Yakov'da da görülür: *“Taşlı, çakıllı, çıplak bir stepte, alçak bir gökyüzü altında yürüyor. Birdenbire önünde buluta benzeyen, yarı şeffaf bir şey yükseliyor, bu şeye iyice*

bakıyor. Bulut beyaz elbiseli, açık renk kemerli bir kadın oluveriyor. Kadın ondan uzaklaşıyor... Ona mutlaka yetişmek, onun mutlaka gözlerine bakmak istiyor. Ama ne kadar acele etse kadın ondan daha çabuk davranıyor" (Turgenyev 1951: 45). Araştırmacı E. V. Skudnyakova'ya göre, Yakov'un içinde hapsediği bu rüya krizleri, Turgenyev'in ölmeden önce artık ona huzurlu bir gelecek vermeyecek olan hastalığından kaynaklanır (Skudnyakova 2007: 12). Rüya nöbetlerinin ardından her iki kahraman da normal yaşamlarına dönme çabası içine girse de bunda başarılı olamazlar.

Raif Efendi, Maria'yı sahnede şarkı söylerken ilk gördüğünde sesini, tavırlarını ve sanatını icra edişini oldukça alelade bulmuş, onda herhangi bir yetenek görememiştir. Yakov da Klara'nın ünlü şair Puşkin'in şiirini okuyuşundan rahatsız olarak onu ahenksiz bulur. Tanışıklıkları sonrasında Raif Efendi ile Maria plan yaparak belirledikleri gün ve saatte şehri gezmeye karar verirler. Bir diğer yandan Yakov, Klara'dan buluşma isteği ve içerisinde buluşma yerinin ve saatinin belirtildiği küçük bir pusula alır. Raif, büyük bir aşk içinde, Yakov ise âşık olup hayal kırıklığına uğrama korkusuyla buluşma yerine gider. Ancak her ikisinin de varış noktasında hissettiği duygular aynı olur: tereddüt ve endişe. Raif Efendi, Mariası buluşma yerine gelme de onu her zaman affetmeye hazır bir konumda beklerken; Yakov, buluşma yerine geç kalması durumunda Klara'yı asla affetmeyecektir. Çünkü asıl öfkesi kendisindedir ve bunu da Klara'dan çıkarmaya hazırdır. Neyse ki Yakov'un korktuğu başına gelmez ve Klara çok geçmeden yanında belirir. İnişli çıkışlı duygularla dolu her iki gezintide de dikkat çeken nokta, duyguların açığa çıktığı andır. Maria, Raif Efendi'nin kendisine acıdığını hissettiği anda derhal ondan ayrılacağını dile getirir. Klara'da ise durum daha ciddi boyutlara ulaşır. Yakov'un kendisine acıdığı ve bu nedenle yardım teklifini duyduğu anda oldukça sert çıkışır ve daha fazla kalamayarak oradan uzaklaşır.

SONUÇ

İki farklı kültür ve edebiyatın ürünü olan *Klara Miliç* ve *Kürk Mantolu Madonna* eserleri, tema, biçim ve karakterler bakımından oldukça benzer ortak noktalarda birleşmişlerdir. Sabahattin Ali'nin eserini yazarken etkilendiğini açıkça belirttiği *Klara Miliç*'teki aşkın mistisizmi, *Kürk Mantolu Madonna*'da daha gerçekçi zemine oturtulur. İki eserin de kaderi, maddi aşkın olay örgülerinde tam anlamıyla gerçekleşmemesidir. Mutsuz bir aşk hikâyesinin anlatıldığı her iki eserde de kahramanlar, birbirlerine hissettikleri büyük aşkı açıkça ifade edememiş, bu nedenle de hayatları ziyan olmuştur. *Klara Miliç*'te Yakov, Klara'ya olan aşkını genç kızın intiharından sonra fark eder. *Kürk Mantolu Madonna*'da da Raif Efendi, aşkı Maria'ya önyargılar, peşin hükümler neticesinde kavuşamaz. Bu nedenle zayıf bedenini gökyüzünün hışmına maruz bırakıp hasta ederek intiharın başka bir çeşidine kendisini teslim eder. Bu nedenle benzer şekilde başlayan hikâyeleri aynı biçimde de son bulur. Temanın yanı sıra eserlerdeki kahramanlar da gerek karakter özellikleri gerekse yaşam biçimleriyle büyük ölçüde birbirlerini anımsatır. Yakov'un içine

kapanık, çekingen ve utangaç yapısı, Raif Efendi’de de birebir görülür. İki kahraman da kendilerini çevreleyen yaşamdan soyutlanmış, bu nedenle de yaşamın hızla akıp giden furyasında birer kum tanesine dönüşmüşlerdir. Bunun dışında her iki yazar da eserinde oldukça yalın ve akıcı bir üslup kullanmıştır. Böylelikle okuyucu, yazarın kelime oyunlarına odaklanmak yerine, olaylara bütünüyle dâhil olarak yaşanan dramların acı yüzünü derinden hissedebilmiştir. Karşılaştırmalı edebiyat biliminin sağladığı verilere göre ele aldığımız bu çalışmamızda bahsettiğimiz benzerlikler, metinlerden yapılan alıntılarla desteklenmeye çalışılmıştır. Her ne kadar farklı kültür ve toplumsal yaşamların birer ürünü olsalar da malzemesi dil olan edebiyatın her coğrafyada aynı şekilde yansımaları bulabileceği çalışmamızda iki büyük eserin karşılaştırılmasıyla açıkça gözlemlenmiştir.

KAYNAKÇA

- ALİ, Sabahattin (1943), *Kürk Mantolu Madonna*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- AYDOĞAN, Bedri (2014). *Prof. Dr. Mehmet Özmen Armağanı, Sabahattin Ali’nin Yaşamı ve Yapıtlarına Genel Bir Bakış*, (Ed. Nurettin Demir & Faruk Yıldırım), Adana: Çukurova Üniversitesi Basımevi.
- KARACA, Alaattin (1993), *Sabahattin Ali’nin Öykülerinde Toplumsal Konular*, Ankara: Türkoloji Dergisi.
- KAYACIK, Zeynep (2016), *Miguel De Unamuno’nun Sis’i İle Sabahattin Ali’nin Kürk Mantolu Madonna Adlı Yapıtlarında Varoluşsal Bir Biçim Olarak Aşk Kavramı*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batı Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- PEŞKOVY, Darya Viktorovna (2008). *Osobnosti syujeta povesti i funktsiya yiyo zaglaviya (İ. S. Turgenyev “Posle smerti (Klara Miliç), Otdel obrazovaniya administratsii tsentralnogo rayona MOU: Novosibirsk: Literaturovedeniye.*
- SKUDNYAKOVA, Yelena Vladimirovna (2007), *Tainstvenniye povesti İ. S. Turgenyeva v rusle razvitiya yestiyestvenno nauçnih tendentsiy vtoroy polovini 19. veka: “Klara Miliç (Posle smerti), Vestnik Başkirskogo Universiteta: Ufa.*
- SUSAM, Asuman (2017). *İki Büyük Yalnızlık Bir Büyük Aşk*. İstanbul: Roman Kahramanları Dergisi.
- SÖNMEZ, Sevengül (2008), *Sabahattin Ali’nin Okuduğu Yabancı Yazarlar ve En Çok Etkilendiği Yazar*, İstanbul: Eşik Cini.
- TURGENYEV, İ. S. (1951), *Dünya Edebiyatından Tercümeleler, Rus Klasikleri, Klara Miliç*, (Çev. Memduh Tezel), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- <http://russkay-literatura.ru/analiz-tvorchestva/54-turgenev-is-russkaya-literatura/266-znachenie-tvorchestva-turgeneva.html> Znaçeniye tvorçestva Turgenyeva, 20.05.2017